

Michel Huteau

Reformcu Filozof ve Anarşist Coğrafyacı

Clémence Royer ve
Kropotkin Tartışıyor

Türkçesi: Alev Er

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	9
Hapishaneler	12
Bilimsel faaliyetler.....	20
Coğrafya, tarih ve anarşizm	29
Darwin: Hayatta kalma mücadelesi ve dayanışma	33
Irklar	43
Sosyal eşitlik ve eşitsizlikler	50
Kadınlar ve doğurganlık	61
Genel oy hakkı ve temsil	75
Formasyon ve kariyer	78
Halka bakış.....	81
Vergiler ve devlet	89
Sentezci felsefe	97
Bilim ve ahlak	106
Anarşist toplum mu?	116
Sonsöz.....	131
Yazarın notu.....	137
Kaynaklar	139

Giriş

16 Nisan 1884 Çarşamba. Sabah. Gökyüzü açık, ama serin bir hava var. Ufak tefek bir kadın onu trenden inişte karşılayan gardiyanın eşliğinde, hızlı adımlarla, hapishaneye dönüştürülen Clairvaux Manastırı'na yöneliyor. O kadın filozof ve antropolog Clémence Royer. Beş yıllık hapis cezasını çekmekte olan anarşist coğrafyacı Piyotr Kropotkin'i ziyaret edecek.

Clémence Royer 54 yaşında. Théobald Chartran'ın birkaç yıl sonra Sorbonne şeref merdivenlerinin başındaki büyük freskte, Paris Gözlemevi'nde François Arago'nun astronomi dersini dinleyen siyahlar giymiş erkekler arasında tasvir edeceği o pembe şapkallı küçük kız değil artık. Nadar'ın ampir modası saçları, sağa yatırılmış hafifçe buruşuk büyük saç bandanasıyla 1865'te fotoğrafını çektiği göz kamaştırıcı güzel kadın da değil. Silueti hantallaşmış, çizgileri kalınlaşmış, ama mavi gözleri hâlâ karşısındakini delip geçiyor ve alnı, Adolphe Buisson'un "tam bir matematikçi alnı" diye yazacağı gibi öne doğru çıkık. Clémence Royer ile 1895'te karşılaşır Buisson; 15 yıldır Royer'i görmemiştir, ama pek değişmemiş bulur. Gözleri hâlâ ıslık ıslık, sesi gür ve tiz çıkıyor, güzel konuşuyor, dinletmeyi biliyordu, diye yazar. Ve ekler: "Sesinde kadınlara özgü o çıtkırıldımaktan da eser yoktu."

Clémence Royer hapislane girişindeki çanı çalar. Kapı açılır, onu şahsen bekleyen Müdür Arnaud

“Hoşgeldin,” der, seyahatinin iyi geçip geçmediğini sorar, Piyotr Kropotkin’in yanına birlikte gitmeyi teklif eder. Bir yanında tipik XVIII. yüzyıl klasik mimarisi özellikleri taşıyan etkileyici bina cepheleri yükselen geniş bir yoldan ilerlerler. Boğuk, biteviye bir gürültü vardır. Müdür ziyaretçisine bunun ayak-kabı üreten tutukluların çalıştırdığı makinelerin sesi olduğunu söyler. Yol bittiğinde üstü kapalı bir avluya varıp, avlunun sonundaki hole yönelirler. Girdikleri binanın gotik tarzı Clémence Royer’nin dikkatini çeker. Müdür o bina hariç XII. yüzyılda inşa edilen manastırın tümüyle yıkıldığını anlatır. Yıkımdan kilisenin de nasibini aldığını, bugünkü klasik tarzda kilise binasının inşasına 1708’de başladığını söyler. Buldukları yapı başlangıçta manastır hizmetlilerinin yatakhane olarak kullanılmış, sonra ambara dönüştürülmüş, yıkımdan da bu sayede kurtulmuştur. Müdür yöneticisi olduğu hapisshaneden çok manastırı kendinden geçmiş halde anlatırken, bu muazzam yapıda hiçbir zaman keşişlerin kalmadığına dikkat çeker; Clairvaux’nun şaşaalı döneminde yaklaşık bin altı yüz keşişin bulunduğu yapıdaki bu sayı devrim arefesinde altmışın azıcık üstüne kadar düşmüştür.

Clémence ve rehberi holü geçtikten sonra yeni bir avluyu –bir tane daha!– aşım bahçe içindeki mütevazı yapıya varırlar. Burası eskiden revirdi, der müdür, bu yüzden yapı kompleksinin biraz dışında, eskiden buraya küçük manastır da denirdi. Siyasi tutukluların bulunduğu yer orası.

Müdürün geldiğini gören birkaç gardiyan üstlerine başlarına çekidüzen verip girişe dizilmiştir. Onlara bir istisna yapılacağı, Madam Royer’nin Mösyö

Kropotkin'e ziyareti sırasında görüşme yerinde hiç bir gardiyanın bulunmayacağı, ziyarete süre kısıtlanması konmayacağı, bu konuda inisiyatifin Mösyö Kropotkin'e bırakılacağı talimatını veren müdür, Clémence Royer'yi selamlar ve ayrılır. Clémence Royer, Kropotkin'in onu beklediği genişçe bir odaya götürülür; Kropotkin hafifçe eğilir, Royer elini uzatır; yoksa Çar'ın sarayında âdet olduğu üzere eli öpecek midir? Hayır, Kropotkin uzatılan eli hararetle sıkmakla yetinir.

Kropotkin 42 yaşındadır. Ufak tefektir; bir gazeteci boyunun en çok beş buçuk ayak olduğunu, ayaklarınınsa olağanüstü küçük olduğunu yazacaktır daha sonra. Cılız bir bedeni, geniş omuzları vardır. Onu birkaç yıl sonra tasvir edecek olan bir İngiliz Marksist boynunun kısa olduğunu söyleyecektir, başı ise kocamandır. Hatları düzgün değildi, der İngiliz; burnu Moğollarınki gibiydi, ama yüzü yine de sevimliydi ve Rusları andırırdı. Alnı daha o yıl, yani 1884'te bile iyice açılmış, etkileyici bıyıkları ve bütün yüzünü kaplayan sakalları kırılmıştır. Gözleri demir çerçevesi gözlüklerinin ardından ışıl ışıl bakar.

* * *

P. K. – Sizi bekliyordum. Sizi hak ettiğiniz gibi ağırlayamayacağım için de üzgünüm. Ama her şeye rağmen çayımız var. Rus olduğumu unutmuş değilim ve semaverimden de asla ayrılmam, ben nereye o oraya!

C. R. – Mektubumda da yazdığım gibi sizi ziyaret etmemi Paris Antropoloji Cemiyeti toplantılarında

karşılaştığım Élie Reclus tavsiye etti. Sanıyorum onu iyi tanıyorsunuz.

P. K. – Evet. Reclus Kardeşlerle çok yakınınız.

C. R. – Élie bana birçok konuda kesinlikle anlaşılmayacağını, ama meselelere nasıl baktığımızı birbirimize anlattığımızda bundan ikimizin de kazançlı çıkacağını söyledi.

P. K. – Reclus Kardeşlerle anarşizm konusunda aynı şeyleri düşünüyoruz, ayrıca Élisée ile coğrafya çalışmaları yapıyoruz. Élie ise hapisten çıktığımda evinde kalmamı önerdi.

C. R. – Bir fırsat çıksa da sizinle karşılaşsam diye bekliyordum. O fırsat da karşıma daha yeni, dün akşam Troyes’da verdiğim şu konferans vesilesiyle çıktı. Şu hızlı trenlerle Troyes’dan burası iki adımlık yer.

P. K. – Konferansınızın konusu neydi?

C. R. – Benim atom teorilerim. Bunu da konuşuruz belki sizinle. Ama önce söyleyin, burada hayatınız nasıl geçiyor, hapiste olmak çok zor, değil mi?